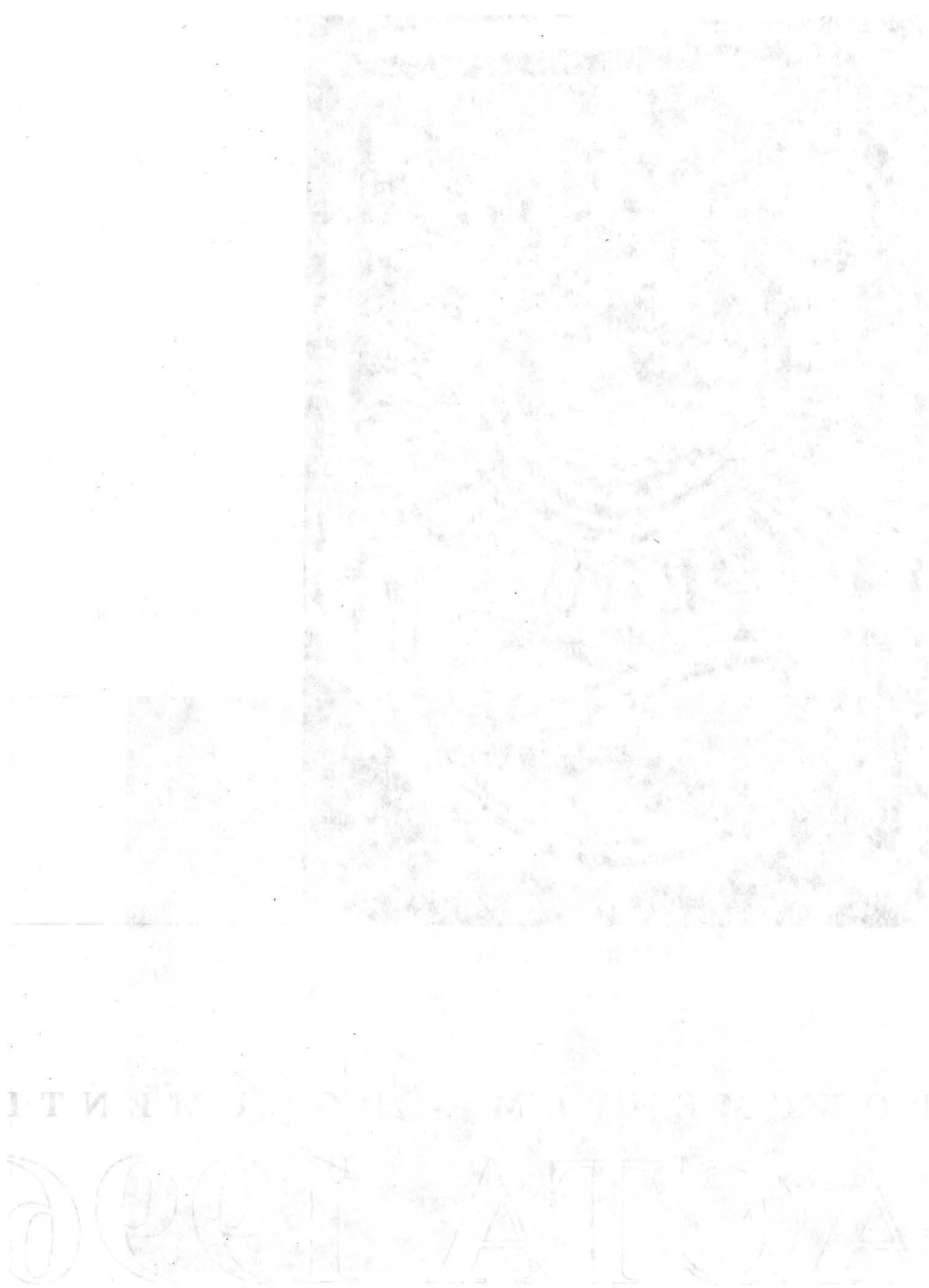

D O K U M E N T U M - D O C U M E N T E

ACTA 1996

A túloldalon: Napos, holdas, kígyós, csillagos csempe - Csíkszentmihály - Cibrefalva.
M: 18,5x14 cm, 17. sz. (?), SZŐCS Vince gyűjteménye, most ismeretlen helyen. (A felvételt SZŐCS János bocsátotta rendelkezésünkre.)

KÁSZONI Gáspár

(1896-1989)

Száz éve született, Baróton. A nagyszebeni Teresianumban végzett elemi osztályok után ugyanitt tanult órásmesterséget. A Teresianum adta lehetőséget, a szász példát és a német nyelvet sohasem felejtette el. Gyerekeffel vonul be, hogy az első világháború galíciai frontján tapasztalja meg az esztelen öldöklés világát, és sebesülten kerüljön orosz fogságba. Orosz szanitécek mentették meg az életét. Hat évig hadifogoly Szibériában, majd Japánban. A szibériai fogolytáborban számos tanult emberrel hozza össze a sors, ezt vallotta második, igazi iskolájának. Japánból Triestten át tér haza, több földijéhez hasonlóan, a már Romániához tartozó Erdélybe. Baróton alapít családot, órásmester, résztvesz a baróti közéletben, a brassói „Encián” Turista Egylet alapító tagja. Erdővidék helytörténetének kutatója lesz. A második bécsi döntés Nagyszebenben éri, Kolozsvárra menekülnek, 1944-ig itt postai alkalmazott. Frontszolgálatosként hagyja el Kolozsvárt, a felvidéki Dobsina mellett esik román fogságba. Átadják az oroszoknak, nyelvtudása segíti a helyzetfelismerésben és a szökésben. 1946-1958 között kolozsvári közalkalmazott, majd ismét órásként Baróton. Több évtizedes gyűjtéssel létrehozza az Erdővidéki Múzeumot, gazdag anyaggal régészettől ipartörténetig, néprajzi anyagtól régi okiratokig. Ez 1979-ben, Baróti Tájékmúzeum néven, a baróti CSÁSZÁR-féle házban, az akkor Kovászna Megyei Múzeum nevet viselő Széchenyi Nemzeti Múzeum részlegeként nyert intézményi keretet. A tájmúzeumot 1984-ben előtt zárják be, végül a fordulat után az érdektelenség vet véget létezésének. Sürgős baróti felszólításnak engedve, a Székely Nemzeti Múzeum raktáraiba szállítja a pusztulásnak induló anyagot. Sorsa és létrehozójának sorsa az általa emlegetett, a baróti Diákdomb előtti járda alatt pihenő, a véczeri örutoronyból származó római pecsétbelyegzős tégladarabokra emlékeztet. KÁSZONI Gáspár 1989-ben hunyt el, 93 éves korában.

Id. MÁTHÉ JÁNOS

(1898-1986)

Magyarhermányban született, 1909-1912 között a székelyudvarhelyi és a nagyenyedi református kollégiumok diákja volt. Könyvszeretét családjából hozza, testvérbátyja Kolozsváron református esperes. Gazdaember marad szülőfalujában, de autodidakta értelmiségivé kezezi magát, aki otthon van a régi gyűjtemények, levéltárak világában is, és KELEMEN Lajossal, LŐRINCZE Lajossal levelez, a vidékkel foglalkozó történészekkel, vagy innen származó személyiségekkel, mint NAGYBACONI NAGY Vilmos. Szülőfalujának és környékének múltját, világát kutatja. Első írása az akkori helyi lapban (Erdővidéki Hírlap) jelenik meg, 1924-ben. A Megyei Tükörben (Kovászna megyei helyi lap) Barót, Zalánpatok, Bodvaj történetéről jelennek meg írásai. 1970-ben a Falvak Dolgozó Népében a magyarhermányi utcai népi játékokat ismerteti, a Magyar Nyelvőrben és a bukaresti Művelődésben Magyarhermány tájszójegyzékét közli. Cikkei, hozzászólásai jelennek meg a Korunk, az Új Élet, a Hét, a Brassói Lapok, a Jóbarát hasábjain. A helytörténeti munkát rossz szemmel nézi a hatalom, közlési lehetőségeit behatárolja a cenzúra. Bodvaj történetét tárgyaló írása (részeit lásd jelen kötetben) már a bevezető elején, az első három lapszám után megszakad, minden indoklás nélkül. A „Változó valóság” (Kriterion, 1978) kötetben megjelent, a magyarhermányi családokat tárgyaló dolgozatán is erősen érződik, hogy a politikai szempontok alapján is közölhető témát kereső szerkesztő nagyon esetlegesen válogatott. Munkáinak egy részét a politikai rendőrség koboza el egy házkutatás alkalmával, így vesz nyomuk, más részét a család próbálja menteni, halála után. Az erdővidéki kollektivizálást, az 1944-es szárazajtai eseményeket feldolgozó írásai még előkerülhetnek, de biztosan megőrződött munkája csak a Magyarhermányról írott, tanulmányértékű, szakszerűen adatolt fejezeteket tartalmazó monográfia, melyet önmagában életműnek tekinthetünk. Tíz éve hunyt el, munkásságának feldolgozása időszzerű adósságunk.

Gáspár KÁSZONI

(1896-1989)

Născut la Baraolt (jud. Covasna), acum 100 de ani, a făcut școlile elementare în Teresianum, la Sibiu. Aici și-a făcut și ucenicia, în meseria de ceasornicar. Nu a uitat niciodată limba germană, șansa oferită de Teresianum și exemplul dat de sași. În primul război mondial cade prizonier, și timp de șase ani stă în Siberia, apoi în Japonia. În lagărele de prizonieri se întâlnește cu oameni învățați, consideră această perioadă a doua sa școală, cea adevărată. Întors în Baraoltul natal, devine ceasornicar. Participă la viața publică a localității, este membru fondator al asociației turistice (maghiare) din Brașov, „Encián”, se preocupă de istoria locală a Bazinului Baraolt. Între 1940-1944 și 1946-1958 este funcționar la Cluj. Se întoarce la Baraolt și întemeiază în urma unci munci de mai multe decenii Muzeul Bazinului Baraolt. Muzeul are un bogat material arheologic, istoric, de istoria industriei locale, etnografic, etc. și se va deschide în 1979, ca o secție a Muzeului Județului Covasna (numele de atunci al Muzeului Național Secuiesc). Se va închide în 1984, dar de fapt va fi desființat abia după 1989, din lipsă de interes. În urma insistențelor autorităților locale, Muzeul Național Secuiesc este nevoit să transporte în grabă materialul muzcistic care a început să se degradeze, în magazinele sale, la Sf. Gheorghe. Gáspár KÁSZONI a decedat în 1989, și se odihnește în cimitirul de la Baraolt.

Gáspár KÁSZONI

(1896-1989)

Born at Barót (Baraolt, Covasna County), one hundred years ago, he did his schooling in the Teresianum, at Hermannstadt (Sibiu). There he also did his apprenticeship in the watch-making trade. He never forgot the German language, the chance offered by the Teresianum and the example given by the Saxons. During the First World War he falls prisoner and has to stay in Siberia, then in Japan, for six years. In the prisoner-camps he meets learned people, considering this period a second one of schooling, the real one. Returned in his natal town Barót, he is founding member of the Hungarian Hiking Association in Brașov, „Encián”, and gets involved with the local history of the district Erdővidék (Baraolt Basin). Between 1940-1944 and 1946-1958 he is a clerk in Kolozsvár (Cluj). Then he returns to Barót and founds after a period of many years work the Museum of Erdővidék (Baraolt Basin). The museum has rich collections of archaeological, historical, ethnographical material, and will be extended in 1979 also into a section of the Museum of the County Covasna (the name given to the Székely National Museum at that time). It will in 1984, but will in fact be definitively closed after 1989, because of the lack of interest. Due to the insistence of the local authorities, The Székely National Museum has to urgently transport the museistical material which started to turn into degradation in the deposits at Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe). Gáspár KÁSZONI passed away in 1989 and rests in the graveyard at Barót.

János MÁTHÉ, sen.

(1894-1986)

Născut la Herculian (jud. Covasna), a făcut școli la Odorheiu Secuiesc și la Aiud, între 1909-1912. Dragostea față de carte a moștenit-o din familie, fratele său a fost protopop reformat la Cluj. Rămâne toată viața agricultor în Herculian, dar se face intelectual autodidact, familiar și în lumea arhivelor și a colecțiilor vechi documentare. Face corespondență cu Lajos KELEMEN, Lajos LŐRINCZE, sau cu istoriograful care abordează probleme ale trecutului zonei, cu personalități născute aici, ca Vilmos NAGYBACONI NAGY. Cercetează trecutul și lumea satului natal și al zonei. Prima sa publicație apare în 1924, în ziarul local de atunci (Erdővidéki Hírlap). Articolele sale apar în revistele Magyar Nyelvőr, Művelődés, Korunk, A Hét, Új Élet, Jóbarát, și în presa locală (Megyei Tükör, Brassói Lapok), în domeniul istoriei, etnografiei, lingvisticii. Puterea nu vede bine cercetările istorice, și posibilitățile sale de publicare sunt limitate. Lucrarea referitoare la istoria furnalului de la Bodvai (vezi părți ale sale în volumul prezent), se întrerupe pe paginile ziarului Megyei Tükör după primele trei părți, la jumătatea introducerii, fără nici o explicație, iar lucrarea din volumul „Változó valóság” (Kriterion, 1978), referitor la familiile din Herculian, se vede că a fost ales de redactor din cauza cenzurii. O parte a manuscriselor sale dispar cu ocazia unei percheziții efectuate de Securitate și în urma acesteia, dar până și monografia satului Herculian în sine, întocmit de János MÁTHÉ, sen. se poate considera o operă a unci vieți. A decedat în 1986, acum zece ani.

János MÁTHÉ, sen.

(1898-1986)

Born at Magyarhermány (Herculian, Covasna County), made his studies at Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) and Nagyenyed (Aiud), between 1909-1912. His interest for study and love for books was inherited from the family, as his brother was archdeacon at Kolozsvár (Cluj). All his life he remains at Magyarhermány involved with agriculture, but becomes a literate by self-education. He gets familiar with the world of archives and with the old documentary collections. He had been in relationship with Lajos KELEMEN and Lajos LŐRINCZE, with the historiographers who were interested with the problems of the past of that region, with remarkable personalities born there, like Vilmos NAGYBACONI NAGY. He does research-work of the past and the world of his natal village and of the surroundings. His first publication appears in 1924, in the times' local paper (Erdővidéki Hírlap). His articles are published in the magazines Magyar Nyelvőr, Művelődés, Korunk, A Hét, Új Élet, Jóbarát, and in the local press (Megyei Tükör, Brassói Lapok), in the fields of history, ethnography, linguistics. The government does not very much approve the historical research, thus his publication possibilities are limited. The paper on the history of the Bodvaj furnace (see parts of it in this present volume) is cut down in the pages of the newspaper Megyei Tükör after the first three episodes, at the midst of the introductory part, and without any explanation, while the paper in the volume „Változó valóság” (Kriterion, 1978), about the families in Magyarhermány is evidently chosen to this volume by the editor because of the census. Part of his manuscripts disappear once with a house search done by the Security guards, but even the monograph of the village of Magyarhermány, set together by János MÁTHÉ, sen., can be considered a life's work. He passed away a decade ago, in 1986.